

elvesztette, és emberei alig tudták kimenteni. A recenzens szerint itt inkább a július 2-i dátum a valószínűbb.²

A másik kép szintén az április 26-i csatához van sorolva; ez az 59. oldalon említett és a 74. oldalon szereplő III/9. számú illusztráció. Ludwig Hamm alvadász hőstette az eredeti képen egyértelműen április 26-ra van datálva. Csakhogy aznap a cs. kir. Colloredo-dandárba beosztott cs. kir. 6. tábori vadászászlóalj csak kora délelőtt ért a harcmezőre, és a csata lefolyásának menetéből következően a közelébe sem kerülhetett a magyar fél által még hajnalban elfoglalt és biztosan tartott sáncoknak, hiszen a két fél arcvonala (a támadó magyar fellépésnek köszönhetően) azoktól jóval délebbre húzódott. A magyar forrásokban pedig nincs nyoma annak, hogy a csata során a cs. kir. fél újra elérte a sáncvonalat, nemhogy abba betört volna. Viszont a július 2-i csatában az ideiglenesen a cs. kir. Sartori-dandárba beosztott 6. vadászászlóalj a Reischach-dandárral egy vonalban vett részt a monostori sáncok elleni támadásban, így a zászlóalj egyik vagy mindkét osztálya benyomulhatott oda. Így itt is inkább a július 2-i dátum látszik valószínűbbnek.³

A fentiektől függetlenül a recenzens csak ajánlani tudja mindenkinek ezt az igen kiváló, színvonalas kiadású munkát, aki meg akar ismerkedni Komárom 1848–1849-es történetének képi ábrázolásával, hiszen a XXI. század embere még vizuálisabb talán, mint két évszázaddal korábbi ősei.

Kemény Krisztián

BALLA TIBOR

A NAGY HÁBORÚ OSZTRÁK–MAGYAR TÁBORNOKAI

Altábornagyok

*(A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára, sorozatszerk. Veszprémy László.
HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 2019. 548 o. ISBN 978-963-519-000-3)*

Balla Tibor új könyvével egy reménybeli trilógia második kötetét veheti kézbe az olvasó. Kilenc esztendővel ezelőtt, 2010-ben jelent meg *A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredesek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábor-szernagyok* című könyve, életrajzi lexikon-sorozatának első kötete. Az első lexikon a mintegy 1200 fős osztrák–magyar tábornoki karból az elit, 178 fő életrajzát tartalmazza, míg jelen mű a tábornoki hierarchia középkategóriájába tartozó 407 altábornagyét. A munka nagyságrendjét jól jelzi, hogy kilenc esztendőt kellett várni a második kötet megjelenéséig, mely kerek kétszáz oldallal haladja meg az előző terjedelmét.

Az első világháború ismert és nemzetközileg is elismert kutatója Balla Tibor annak idején hatalmas feladatra vállalkozott, amikor belekezdett az első világháború idején szolgáló 1200 osztrák–magyar tábornok életrajzi lexikonjának összeállításába. Azt, hogy ez milyen roppant és nem is mindig a leghálásabb feladat, jelzi a tény, hogy az elmúlt száz esztendőben sem az egykori birodalom területén belül, sem azon kívül senki más nem

² Erre lásd: *Csikány Tamás*: Csata Komáromnál 1849. július 2-án, avagy a szabadságharc harcászata. Budapest, 2003. 130–132. o.

³ Uo. 93–94. o.

vágott bele ennek elvégzésébe. Érdekes módon az egykori haditengerészet történetének kutatása ezen a téren megelőzte a szárazföldi hadseregét: 1997 és 2005 között jelent meg Antonio Schmidt-Brentano hasonló munkája az osztrák(–magyar) tengernagyokról három kötetben *Die österreichische Admirale 1808–1924* címen. E mű Németországban látott napvilágot, továbbá, érdemeit nem kisebbítve ne feledjük, a császári (és) királyi haditengerészet tengernagyai egy nagyságrenddel kevesebben voltak.

A szerző, mint azt a bevezetésben említi, e sorozat megírásakor elsősorban Szakály Sándor és Bona Gábor műveit tekintette mintának. A dolgok természetéből adódóan e munka fő forrásbázisát, akárcsak az előző kötetét, a bécsi Kriegsarchivban őrzött dokumentumok, mindenekelőtt a tiszti minősítési és anyakönyvi lapok adják. Ezek, valamint a főként szintén a Kriegsarchivban őrzött egyéb források átnézése, a hiányzó adatok megkeresése, illetve az adatok esetleges pontosítása több éves szisztematikus, precíz és aprólékos kutatómunkát igényelt, amit Balla Tibor a rá jellemző pontossággal és lelkiismeretességgel végzett el.

A könyvet Prof. Dr. Hermann Róbert *Ajánlását* követően egy harminc oldalas *Bevezető* nyitja. Ebben a szerző röviden ismerteti a kutatás céljait, a felhasznált forrásbázist és irodalmat, végül sorra veszi, hogy a lexikon mely adatokat tartalmazza az altábornagyokról, illetve azok szociológiai és történeti–statisztikai vizsgálatával milyen következtetések vonhatók le. Ezt követi a kötet lelke, a 492 oldalas lexikon rész, melyben 407 császári és királyi altábornagy pályafutása követhető nyomon, Albert Ludwig Josef Maria Abele Freiherr von und zu Lilienbergtől kezdve Georg Žunacig, abc rendbe szedve. A legtöbb adatlap egy oldal terjedelmű, némelyek esetében azonban eléri a két oldalt, főleg azoknál, akiknek jelentősebb irodalmi tevékenységük volt. Az altábornagyok nagyobb részéről fénykép is szerepel a könyvben, ami sokat segít közelebb hozni az adott életrajz alanyát az olvasóhoz. Az adatlap az alábbi adatokat tartalmazza: név, születés, halálozás, vallás, családi állapot, gyermekei, az apa foglalkozása, iskolái, nyelvismerete, hazai kitüntetései, külföldi kitüntetései, címek és rangok, hadjáratai, előmenetele, beosztásai, fontosabb írásai, megjegyzés és végül források. A kötetet rövidítésjegyzék, irodalomjegyzék és egy német nyelvű rezümé zárja.

Ez a könyv, akárcsak az előző kötet, egyértelműen hiánypótlónak számít, s nélkülözhetetlen lesz a korszakkal, főként az első világháborúval foglalkozó történészek számára, nemcsak itthon, hanem külföldön is, s gyanítom, amíg nem lesz valamely világnyelven elérhető kiadása, gyakran fog felizzani a fordítóprogram. Műfajából adódóan nem egy könnyű esti olvasmány, de nem is ez a célja, hanem hogy megbízható kézikönyvként felüssük, amikor szembejön egy általunk nem vagy kevésbé ismert osztrák–magyar altábornagy neve.

A kötet 407 altábornagya közül én most két alig ismertet emelnék ki, teljes mértékben szubjektív szempontok alapján. Amikor több mint egy évtizede a Központi Szállításvezetőség hajózási csoportjának történetét kutattam, találkoztam Zahradniczek (az eredeti jegyzőkönyvben Zahradnicek) altábornagy nevével, aki egy 1918 augusztusában a közös Hadügyminisztériumban tartott konferencián elnökölt. Bár kutatásaim tárgyában nem volt meghatározó szerepe, a neve valamiért megragadt bennem. Balla Tibor könyvéből kiderül, hogy Karl Zahradniczek Edler von Kastelik (1865–1951) altábornagy 1915 végétől adminisztratív pozíciókat látott el a Hadügyminisztériumban, 1918 nya-